

Regulační drahota: Jak neefektivní regulace zdražují život v Česku

15. PROSINCE 2022 – V roce 2022 prožívá česká ekonomika nejvyšší inflaci od poloviny 90. let, kdy byla potlačena „transformační inflace“.

Politici se navzájem obviňují, zda jde o Fialovu drahotu, nebo Babišovu drahotu.

V této studii se snažíme poukázat na řadu neúčinných regulací, které poněkud uměle zvyšují ceny ve čtyřech vybraných odvětvích: (i) školky, (ii) bydlení, (iii) restaurace a služby, (iv) byrokracie v podnikání. A k nim přidáváme pátý, kde hlavní regulací v případě České republiky jsou spotřební daně: (v) sektor „hříchu“ – alkohol a cigarety.

Ukazujeme, že příčiny vysokých cen nejsou pouze v inflaci, nýbrž v neefektivních regulacích. Jde tedy o regulační drahotu všech politiků. Navrhujeme reformy, jak ceny snížit.

Martin Pánek

Ředitel Liberálního institutu, zabývá se mj. mezinárodním obchodem, evropskou integrací a ekonomikou migrace.

a kolektiv autorů Liberálního institutu

Liberální institut

Český nezávislý think-tank založený v únoru 1990. Svoboda jednotlivce, minimální vláda, volný trh a mír.

Obsah

1. Školky	3
2. Bydlení.....	8
3. Restaurace a služby.....	16
4. Byrokracie v podnikání	21
5. Předpisy týkající se životního stylu	25
6. Reference.....	29

Hlavní zjištění studie

- Lepším řízením kapacit školek a zrychlením výstavby tam, kde jsou potřeba, může vláda **ušetřit mladým rodičům nejméně 6000 Kč měsíčně.**
- Za posledních pět let vzrostly ceny bydlení v EU o 40 %. V České republice byl tento růst více než dvakrát rychlejší. **Průměrný dům v ČR by stál o milion Kč méně,** pokud by se růst cen omezil na průměrný růst v EU.
- V případě zrušení poplatků pro kolektivní správce (jako OSA) může středně velká restaurace **ušetřit 62 tisíc Kč ročně.** Kromě toho by vláda mohla v zájmu snížení cen pro spotřebitele snížit sazby DPH. Pokud by se 15% sazba DPH snížila na 10 %, každému Čechovi by zbylo **ročně 3800 Kč disponibilního příjmu navíc.**
- V malém podniku zabere vyplnění potřebných dokumentů pro vládu a vyřízení úkolů nařízených vládou téměř šest týdnů práce jednoho zaměstnance – 60 tisíc Kč mzdy. Pokud tuto zátěž snížíme o 25 %, stále to našemu modelovému podniku přináší **úsporu 15 000 Kč ročně,** kterou může využít k tomu, aby dal zaměstnanci více dovolené nebo zvýšil výrobu.
- Vláda ročně vybere téměř 8800 Kč na spotřebních daních a téměř 4000 Kč na DPH ze spotřeby alkoholu a cigaret průměrného Čecha.

*Studie byla psána v rámci celoevropského projektu sítě think-tanků Epicenter.
Její zkrácené anglické znění bude publikováno ve společné publikaci.*

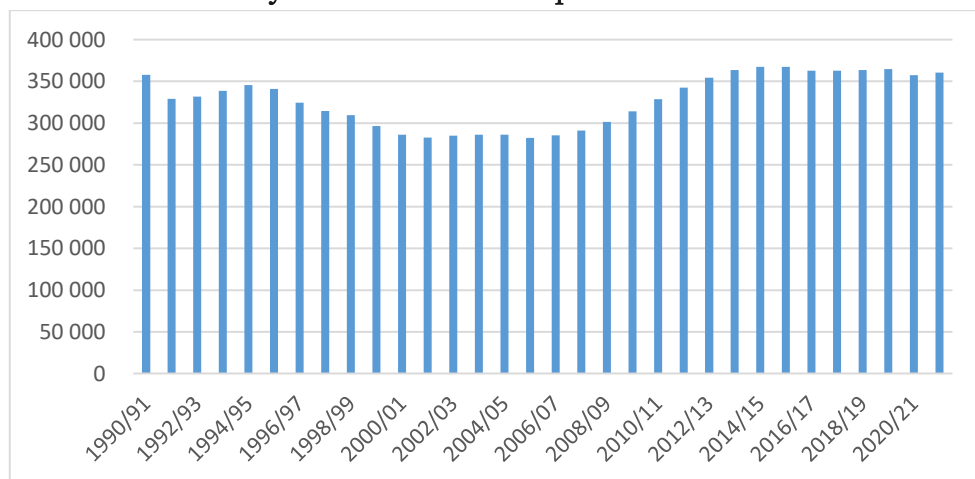
1. Školky

Situace na straně nabídky školek v České republice je taková, že existují dva odlišné sektory: státní sektor a soukromý sektor, které jsou svým charakterem velmi rozdílné.

Veřejné školky jsou cenově velmi dostupné, ale nemají dostatečnou kapacitu, což nutí rodiče hledat soukromé alternativy. Ty jsou na druhou stranu mnohonásobně dražší. Což vede mladé maminky k úvahám, zda je efektivní dítě vůbec do školky posílat.

Vládní orgány většinou nejsou v plánování příliš efektivní. Počet dětí narozených v daném roce je znám, viz graf č. 1. I když je na rodičích,¹ aby se rozhodli, jak dlouho chtějí být se svým dítětem doma, nezdá se, že odhadnout, jaký poměr dětí bude v kterém roce jejich života umístěn v mateřských školách, je tak těžký úkol.²

Graf č. 1: Počet dětí v mateřských školách v České republice

Zdroj dat: ČSÚ (2022a), vlastní graf

Proč tomu tak je? A může pomoci deregulace nebo lepší regulace?

Ceny ve veřejných mateřských školách jsou příliš nízké. Souhrnné údaje nejsou k dispozici, ale více zdrojů se shoduje, že maximální ceny v Praze se pohybují kolem 1 000 Kč měsíčně za jedno

¹ V drtivé většině jsou to matky, které zůstávají s dětmi doma. „Jen dvě procenta českých otců využívá rodičovskou dovolenou. Většina mužů si přitom myslí, že by měli.“ *iRozhlas*, 7. srpna 2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesti-muzi-otcove-rodicovska-dovolena_2108072055_piv).

² Přesné statistiky jsou těžko dostupné, ale pro obecnou představu viz Hamplová a Šalamounová (2015: 5, tabulka 2).

dítě. Například dvě pražské školky vybrané jako nejlepší ve dvou různých soutěžích si účtují za aktuální školní rok 923 Kč a 1 000 Kč.³

Pro představu představuje při průměrné hrubé mzdě zaměstnance v Praze 49 221 Kč poplatek 1 000 Kč zhruba denní čistou mzdou.

Pokud je cena zboží nebo služby tak uměle nízká, jako je cena českých veřejných mateřských škol, vyplývá z toho, že poptávané množství bude neefektivně vysoké. To je ještě zhoršeno tím, že mateřské školy jsou povinné v posledním předškolním roce, tj. v době, kdy je dítěti 5 let. Problém je nadále zhoršen tím, že někteří rodiče žádají o roční odklad povinného nástupu dítěte do školy, a v takovém případě je dítě opět povinné v mateřské škole. (Pro lepší srozumitelnost textu vypouštíme problematiku spádových školek.)

Výsledkem je 6% míra odmítnutí dětí, které rodiče přihlašují do školek. (ČŠI 2021: 18) Systém navíc nefunguje zcela efektivně kvůli tomu, že rodiče mohou podat přihlášku do více mateřských škol, avšak nemají povinnost stáhnout zbývající přihlášky, pokud jejich dítě již bylo přijato do jiné mateřské školy.⁴ Tento problém lze snadno zmírnit – například povinnou zálohou u každé přihlášky, o kterou rodiče přijdou, pokud jejich dítě do této konkrétní školky nenastoupí.

Dalším nedostatkem veřejných mateřských škol je obecně nízká kvalita služeb a stravování. Školky vědí, že rodiče jsou v zajetí, protože ostatní veřejné školky mají plnou kapacitu a soukromé alternativy jsou drahé (viz níže). Za jídlo se platí navíc, cena je zpravidla 30-50 Kč za den a jídlo je velmi často tak podřadné kvality, že dětem dává něco, na co budou vzpomínat i v dospělosti, ne však v dobrém.⁵ Rodiče obvykle nemají možnost zaplatit více peněz, aby dostali lepší služby nebo alternativní stravu pro děti s dietním omezením.

---

³ „Platby“, *Mateřská škola Podbělohorská*, 2022 (<https://www.msklamovka.cz/platby/>). & „Platby“, *Mateřská škola Dráček*, 2022 (<https://www.mskytlicka.cz/platby/>). Zdrojem pro tento výběr jsou „Žebříčky“, *Top školky*, 2022 (<https://www.topskolky.cz/zebricky>) a „Žebříček mateřských škol za školní rok 2014-2015 podle krajů“, *Nej školky*, 2015 (<https://www.nejskolky.cz/prakticke-informace/zebricek-materskych-skol-za-skolni-rok-2014-2015-podle-kraju/>).

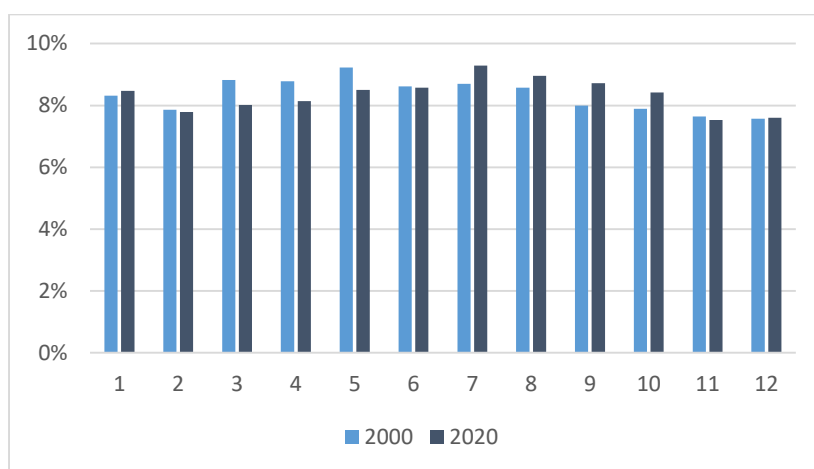
⁴ Některé mateřské školy tlačí na to, aby rodiče stáhli svoje přihlášky, ale zdroje se spíše shodují, že počet odmítnutých žádostí převyšuje počet odmítnutých dětí. Míra odmítnutí žádostí se pohybuje kolem 25 procent. „Hledají školku pro své děti, nakonec ale pohoří. Řada žen proto například zůstává na mateřské dovolené, ačkoli by už chtěly chodit do práce“, 13. února 2022 (https://www.lidovky.cz/domov/materska-skola-skolka-dovolena-rodice-problem-odmitnuti.A220213_133540_ln_domov_lros).

⁵ „České školky: soukromé předražené, státní neberou“, *Lidovky*, 11. dubna 2012 (https://www.lidovky.cz/relax/skolky-v-cesku-soukrome-predrazene-statni-neberou.A120410_122849_vztahy_glu)

Problém s kapacitou dále zhoršuje skutečnost, že veřejné mateřské školy jsou zcela zaplněny na začátku školního roku. Naprostá většina dětí se však nerodí kolem začátku září, viz graf č. 2.

Matka (nebo výjimečně otec, viz výše) zůstává dva, tři nebo čtyři roky doma na státních dávkách. Přestože si může rodičovskou dovolenou načasovat tak, aby se shodovala se začátkem školního roku, relativní většina matek (41,1 %⁶) si volí 36 měsíců, což odpovídá době, po které je zaměstnavatel povinen je znovu zaměstnat. Když tedy 36měsíční lhůta skončí např. v lednu, nemá matka prakticky žádnou šanci umístit své dítě do veřejné mateřské školy.

Graf č. 2: Děti narozené v Česku podle měsíců

Zdroj dat: (ČSÚ 2021a), tabulka 6-9, vlastní graf.

Zde přicházejí na řadu soukromé alternativy. Ty se potýkají s problémy se stavem nabídky na realitním trhu, povinným papírováním (o obojím více v dalších kapitolách) a hygienickými předpisy, které přesně předepisují, kolik metrů obytné plochy musí být minimálně pro každé dítě, jak velký musí být celý prostor školky, jak velká musí být šatna, další normy týkající se stravování atd.⁷ Není proto úplně překvapivé, že mateřské školy (ať už veřejné nebo soukromé) při inspekcích často těmto požadavkům nejsou schopny dostát.⁸

Soukromé školky v Praze si účtují od 7 000 do 20 000 Kč (bez stravy). Ty nejdražší jsou obvykle v cizím jazyce, což umožňuje dítěti ponořit se do jazyka od útlého věku. Rozdíl v kvalitě mezi

⁶ Viz opět Hamplová a Šalamounová (2015: 5).

⁷ Příslušnou normou je vyhláška č. 410/2005 Sb.

⁸ „Hygienici se zaměřili na školky. Pokuty padaly i za jídlo“, *Pražský deník*, 4. 7. 2018 (https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/hygienici-se-zamerili-na-skolky-pokuty-padaly-i-za-jidlo-20180704.html).

nejlepšími veřejnými školkami a nejlevnějšími soukromými školkami však nemůže být tak velký, aby vysvětloval sedmkrát vyšší ceny.

Rodiče si stěžují, že ceny těchto soukromých alternativ jsou tak vysoké, že výdělek matky je sotva vyšší než náklady. Zejména s ohledem na to, že malé děti velmi často onemocní a musí strávit několik týdnů doma, což obvykle znamená, že se jejich matka musí vzdát svého zaměstnání a s ním spojeného příjmu.

Podle crowdsourcovaného webu *Numbeo.com* stojí česká soukromá péče o děti v průměru 383,91 USD měsíčně. Podívejme se na Jižní Koreu. Tamní péče o děti stojí 339,63 USD.⁹ Jihokorejský HDP na obyvatele v paritě kupní síly (PPP) je však vyšší než český, i když ne o mnoho. Podle údajů Mezinárodního měnového fondu (IMF) činí HDP na obyvatele (PPP) Jižní Koreje 53 574 USD, zatímco v Česku 48 919 USD. (IMF 2022) Pokud bychom tento rozdíl zohlednili a cenu korejské péče o děti odpovídajícím způsobem snížili, dostali bychom se k ceně 310,12 USD za korejskou soukromou péči o děti, což nám dává cenový rozdíl téměř 83 dolarů, tj. 1900 Kč.

Uvádíme tento příklad vzdálené země (přesto s liberální a tržní demokracií podobnou té naší), protože některé korejské školky vypadají úplně jinak, než jak je známe my.

„Nejvýraznějším rysem korejského systému péče o děti je to, že neexistují rodinné domy pro děti; jako náhrada existují v Koreji střediska domácí péče o děti. Centrum domácí péče o děti je oficiálně licencováno jako typ centra pro malý počet dětí (pět až dvacet dětí), ačkoli je založeno na domácím prostředí většinou v domě nebo bytové jednotce, jak napovídá název,“ jak je popisují korejsí autoři Ahna a Shin (2013). Jiná autorka je popisuje o něco názorněji, jako „vlastně jeden panelákový byt [v přízemí], ve kterém každá místnost představuje jednu třídu“, přičemž největší místnost slouží jako „jakýsi obývací-hřiště“. Děti jedí u vlastních malých provizorních stolků, které si samy rozeberou a uklidí, a pak si na stejném místě rozbálí karimatky na spaní. (Sakmárová 2022: 171–173)

---

⁹ Ceny k 3. listopadu 2022.

Tato zařízení zaujímají nemalý podíl na celkovém počtu korejských zákazníků péče o děti, viz tabulku č. 1.

Tabulka č. 1: Počet dětí zapsaných do jihokorejských středisek péče o děti podle typu a věku

Age	Population	Children enrolled in child care centers			Enrollment rate in child care centers		
		Home child care centers	Regular child care centers	Total	Home child care centers	Regular child care centers	Total
0	451,579	101,229	45,437	146,666	22.47	10.05	32.47
1	470,224	111,249	138,538	249,787	23.66	29.46	53.12
2	445,437	85,992	256,887	342,879	19.31	57.66	76.97

Note. Regular child care centers include various types of child care centers excluding home child care centers. Sources are from [Korean Ministry of Health and Welfare \(2011\)](#) and [Korean Statistical Information Service \(2011\)](#).

Zdroj: Ahna & Shin (2013)

Námitkou proti tomu může být, že si lze jen těžko představit, že by čeští rodiče souhlasili s tím, aby jejich děti trávily v tak malých prostorách, jak jsou popsány. Avšak trik v reformě veřejné politiky však spočívá v tom, že k prosazení změny nemusíme jít z jednoho extrému do druhého. Malý krok (mezí reforma) správným směrem často vede k mnohem lepší efektivitě oproti *statu quo*. V tomto případě by mezí liberalizace prostorových norem měla hluboký dopad na zvýšení nabídky zařízení péče o děti. Vybudování nového zařízení péče o děti trvá přibližně pět let,¹⁰ což je neoptimálně dlouhá doba.

Přesné údaje pro toto odvětví ekonomiky jsou obtížně dostupné, ale prokázali jsme regulační neefektivitu, která vede k neoptimálnímu blahobytu.

Politická doporučení: Některé reformy jsou snadné (motivace rodičů, aby včas stáhli žádosti), některé vypadají snadno, ale narážejí na překážky neefektivity vládních plánovačů (dostatek míst v každém roce pro příslušnou věkovou kohortu) a některé jsou poměrně náročné (snížení regulační zátěže). Přesto je zde prostor pro zlepšení pro mladé rodiče a jejich děti.

Závěr: Vláda by snížením regulačních požadavků na školky mohla mladým rodičům ušetřit až 1900 Kč měsíčně, pokud jejich dítě navštěvuje soukromou školku. Lepším řízením kapacit

¹⁰ „Už ho nepřijmeme.“ Nedostatek míst ve školkách nesouvisí s Ukrajinci, problém je jinde“, 21. července 2022. (<https://www.heroine.cz/zena-a-svet/9051-uz-ho-neprijmeme-nedostatek-mist-ve-skolkach-nesouvisi-s-ukrajinci-problem-je-jinde>).

školek by vláda mohla ušetřit mladým rodičům nejméně 6000 Kč měsíčně, pokud by jim dala možnost převést dítě do veřejné školky.

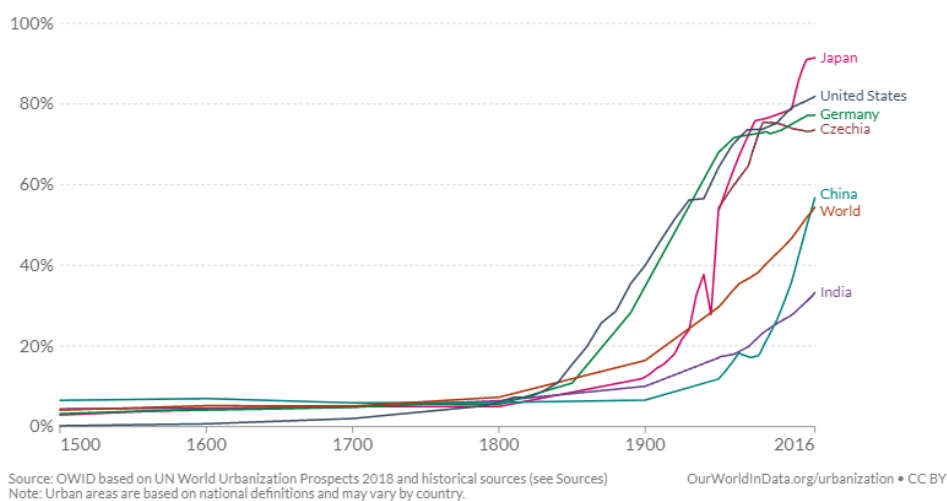
2. Bydlení

Tato kapitola vychází primárně ze studie *Centra ekonomických a tržních analýz*. (Rod & Pánek 2022)

Zásadním aspektem vysoké poptávky po bydlení ve městech je proces urbanizace, tj. stěhování lidí z venkova do měst. V kontextu Česka rostl počet obyvatel Prahy i v pandemickém roce 2020, urbanizace zde zjevně ještě nedosáhla svých limitů. Bude pravděpodobně trvat minimálně do doby, než přijde nějaká zásadní technologická inovace, která trvale změní naše chování, včetně požadavku na každodenní mobilitu za prací – např. plně autonomní automobily a výrazný nárůst práce z domova, mj. díky lepší konektivitě v regionálních sídlech.

Ani tyto inovace však pravděpodobně nepřeváží historický fakt, že města dlouhodobě a téměř celosvětově poskytují stále většímu počtu obyvatel lepší ekonomické, sociální, kulturní a jiné výhody, viz graf č. 3.

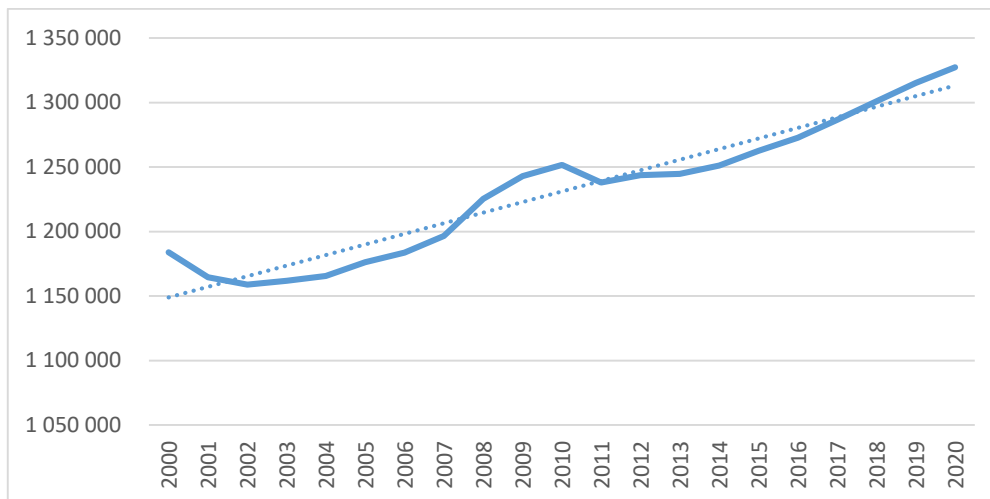
Graf č. 3: Urbanizace za posledních 500 let, 1500–2016 (podíl celkového obyvatelstva ve městech)

Zdroj: Ritchie & Roser (2019)

Následující graf (č. 4) ukazuje vývoj počtu obyvatel v Praze s trendovou linkou. Vidíme, že za posledních dvacet let stoupl počet obyvatel Prahy zhruba o 10 %.

Graf č. 4: Celkový počet obyvatel v Praze v letech 2000-2020

Zdroj dat: (ČSÚ 2021b) (1. část, střední stav obyvatelstva), vlastní graf.

Centrum města, tedy Praha 1, však zažívá téměř opačný trend. V posledních desetiletích téměř každoročně ztrácí počet obyvatel. Příčinou jsou mimo jiné cenové stropy na nájemné, které trvaly do roku 1995 u nových nájemních smluv a do roku 2012 u stávajících nájemních smluv.

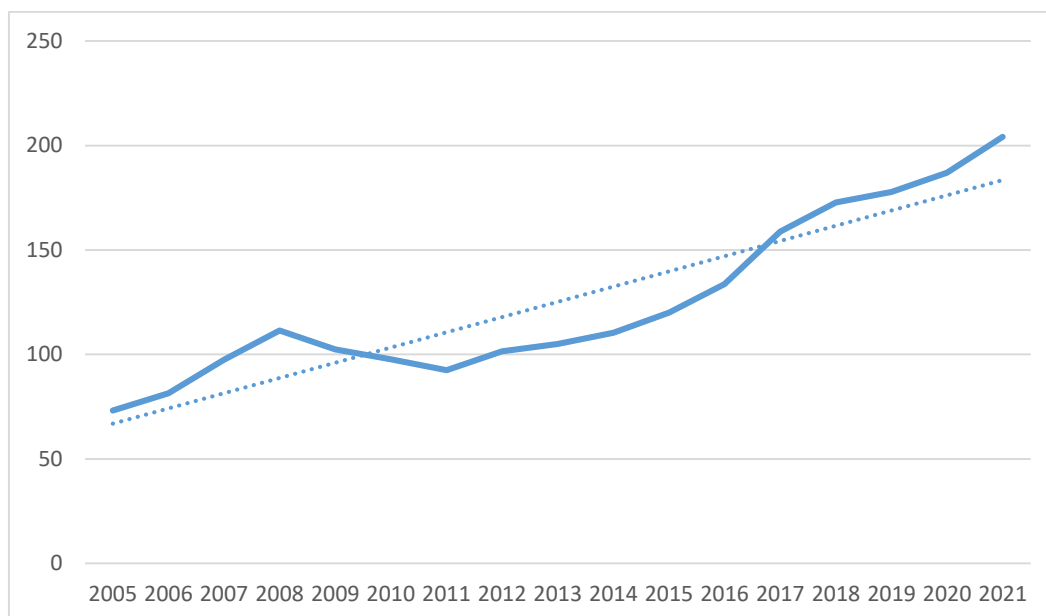
Tyto limity byly příčinou velkých deformací na trhu s bydlením:

- nižší výnosy pro vlastníky nemovitostí, nižší investice do bytového fondu, černý trh s byty
- změna využití bytových prostor na nebytové (saturace nízké nabídky a vysoké poptávky po kancelářských a obchodních prostorech, což přineslo vyšší výnosy)
- petrifikace historického centra Prahy (tlak na zachování kulturního dědictví učinil z centra Prahy turistickou destinaci s nabídkou služeb pro zahraniční turisty, ale s prudce sníženou dostupností běžných služeb)
- neefektivní hospodaření s městskými byty jednotlivými městskými částmi (v roce 2019 bylo prázdných asi dva tisíce obecních bytů)¹¹

¹¹ „Prázdné obecní byty v Praze: Ze dvou tisíc je k bydlení vhodná jen desetina“, *Pražský deník*, 13. května 2019 (https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/prazdne-obecni-byty-v-praze-ze-dvou-tisic-je-k-bydleni-vhodna-jen-desetina-20190513.html).

Ceny, za které se byty v Praze nabízejí ke koupi, stále rostou. Ani pandemie covid-19 nedokázala tento trend zvrátit, jak ukazuje graf č. 5.

Graf č. 5: Index nabídkových cen bytů (2010 = 100), Praha

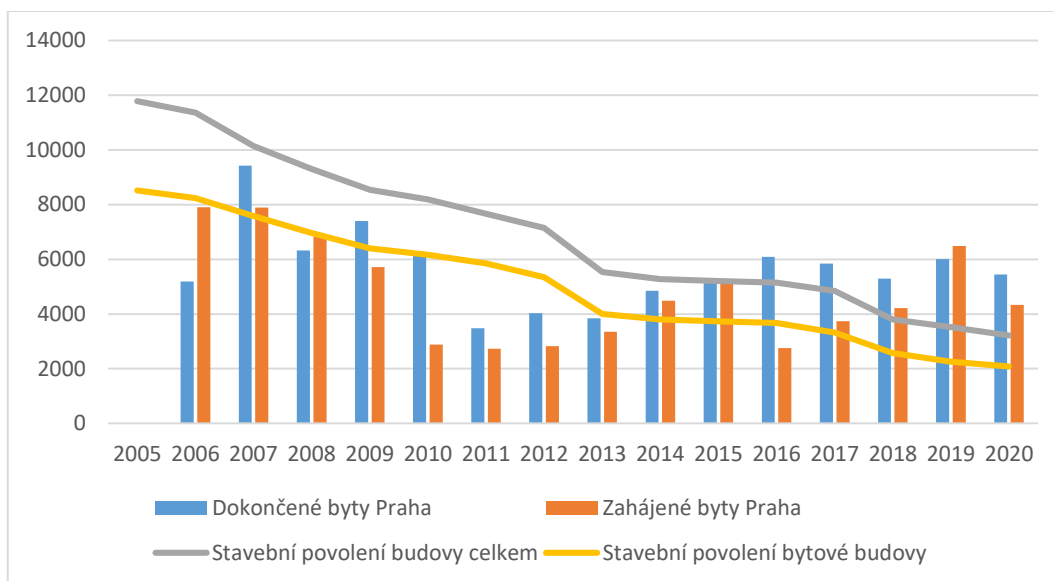
Údaje: (ČSÚ 2021c), tab. Indexy cen nemovitostí, vlastní graf

Graf č. 5 ilustruje výrazný růst průměrných nabídkových cen bytů v daném období. Je důležité zmínit, že čím více v centru města, tím více ceny rostly.

O tom, co se děje, vypovídá následující graf č. 6. Na první pohled je zřejmé, že počet stavebních povolení pro bytové domy klesl za posledních 15 let na čtvrtinu. Nejvyšší počet dokončených bytů byl v Praze zaznamenán v roce 2007 (9 442 dokončených bytů) a v roce 2009 (7 397). Od té doby se počet dokončených bytů v hlavním městě těmto číslům ani nepřiblížil, v nejlepším případě dosáhl hranice šesti tisíc (v letech 2016 a 2019). Tuto situaci lze jen stěží přičítat na vrub nabídce. Developeři si jsou vědomi vysoké poptávky a mají dostatek investičních prostředků na to, aby postavili mnohonásobně více bytů.¹²

¹² Trh na straně nabídky je velmi konkurenční. Neobstojí argumenty o kartelových dohodách a záměrném zpomalování výstavby ze strany developerů, které se objevují ve veřejné diskusi.

Graf č. 6: Vývoj bytové situace v Praze

Data: (ČSÚ 2021d), vlastní graf

Za zmínku stojí také změna struktury poptávky: lidé nyní žijí déle, vstupují do manželství později, požadují větší obytnou plochu a mají vysoké nároky na kvalitu bydlení.

Je zřejmé, že trendy životního stylu a migrace na jedné straně a počet stavebních povolení na straně druhé jsou v příkrém rozporu, což musí nutně vést ke zvýšení cen. Z hlediska ekonomické analýzy není důvod k poklesu nové nabídky (tj. stavebních povolení). Není fyzikálním faktem vesmíru, že v Praze došly pozemky a není kde stavět, ať už do šířky (např. na brownfieldech)¹³ nebo do výšky (vydávání povolení na vyšší budovy nebo stavění nových pater na stávajících budovách).

Negativním účinkem regulačních překážek je omezení interakce mezi nabídkou a poptávkou, tj. možnosti rychle reagovat na nedostatek bytů doplněním množství dodávaného na trh. Podle údajů Ministerstva pro místní rozvoj trvá v ČR průměrné stavební řízení v hlavním městě pět a půl roku,¹⁴ a výjimkou nejsou ani výrazně delší lhůty. To nejen zásadně ztěžuje plánování

¹³ „S nedostatkem bytů mohou pomoci projekty na brownfieldech. Člověk žijící v centru je pro Prahu levnější“, *Lidovky*, 18. dubna 2021 (https://www.lidovky.cz/byznys/pomohou-brownfieldy-snit-nedostatek-bytu-v-praze.A210416_155802_ln_ekonomika_tesa).

¹⁴ „Stavební povolení do 30 dní? O nový zákon se vede politická bitva“, *Deník*, 5. května 2021 (<https://www.denik.cz/ekonomika/stavebni-povoleni-novy-zakon-20210504.html>).

projektů (zejména financování výstavby, které s sebou nese vyšší náklady), ale také znemožňuje pružně reagovat na situaci na trhu.

Mezinárodní poradenská společnost *Jones Lang LaSalle* porovnávala situaci v hlavních městech zemí *Visegrádské čtyřky*, viz tabulku č. 2. Situace je pro české občany velmi nelichotivá – Praha nabízí developerům nejvyšší výnos měřený cenou za metr čtvereční, přesto se zde staví nejméně bytů. To vede k nejméně dostupnému bydlení (měřeno jako násobek průměrné mzdy potřebné k pořízení referenčního bytu).

Tabulka č. 2: Situace v oblasti bydlení v hlavních městech *Visegrádské čtyřky* (2020)

Rok 2020	Praha	Varšava	Budapešť	Bratislava
Dokončené byty	5 280	22 570	6 340	5,770
Průměrná hrubá cena nově nabízených bytů (Kč/m ²)	107 000	64 400	56 200	91 000
Obyvatel	1 335 084	1 793 579	1 750 216	432 836
Průměrná hrubá mzda (Kč/měsíc)	43 675	39 440	36 900	41 150
Měsíce na koupi bytu o rozloze 60 m ²	147	98	92	133

Zdroj: Roklen24¹⁵

Vysvětlením situace uvedené v grafu č. 8 je regulační bariéra. Neefektivnost české situace vyniká ve srovnání se sousedními zeměmi. Jak uvedly *Lidové noviny*:

„To je dáno mimo jiné rychlostí povolovacích procesů. Zatímco v Praze trvá vyřízení potřebných razítek roky, ve Varšavě je tato doba podstatně kratší. V Polsku se koupí pozemek a za šest měsíců je vyřízeno stavební povolení. Pro mě to je naprosto nepředstavitelné,“ popisuje situaci Omar Koleilat, spoluzakladatel developerské společnosti Crestyl, která nedávno vstoupila na polský trh. Podle žebříčku *Doing Business* se Česká republika umístila na 157. místě ze 190 v rychlosti vyřizování stavebního povolení. V Polsku změnili stavební zákon už před šesti lety, a i díky tomu je země na 39. příčce žebříčku.“¹⁶

¹⁵ „Nejhůře dostupné bydlení ve střední Evropě je v Praze. Může za to nedostatečná nabídka zaostávající za poptávkou“, *Roklen24*, 27. května 2021 (<https://roklen24.cz/prave-se-stalo/nejhure-dostupne-bydleni-ve-stredni-evrope-je-v-praze-muze-za-to-nedostatecna-nabidka-zaostavajici-za-poptavkou/>).

¹⁶ „Stavíme málo a draze. Mezi metropolemi zemí V4 je nejhorší dostupnost bydlení v Praze“, *Lidovky*, 18. května 2021 (https://www.lidovky.cz/byznys/stavime-malo-a-draze-mezi-metropolemi-zemi-v4-je-nejhors-i-dostupnost-bydleni-v-praze.A210617_182523_ln_ekonomika_lros).

Způsobů, jak zvýšit nabídku bytů v Praze, je několik. Patří mezi ně:

- Oprava/privatizace nevyužívaných obecních bytů
- Urychlení vydávání stavebních povolení – „odblokování“ staveb v povolovacím řízení
- Efektivní využití brownfieldů a dalších nevyužitých ploch v širším centru města
- Umožnění vyšší hustoty zástavby a vícepatrových budov
- Přestavba kanceláří na byty

Re-kolaudace kanceláří (zpět) na byty

V 90. letech 20. století se podnikatelská zlatá horečka v postkomunistické ekonomice potýkala s naprosto nedostatečnou infrastrukturou ve srovnání s tím, co je běžné v západních tržních ekonomikách. Jedním z takových problémů byl nedostatek kancelářských prostor pro podnikání.

Většinu kancelářských prostor obsadily státní instituce (nebo jejich nástupci) a nabídka komerčních nemovitostí byla nedostatečná. Majitelé rezidenčních nemovitostí tak masivně přetvářeli své byty na nebytové prostory, které jim poskytovaly výrazně vyšší výnosy než rezidenční nemovitosti (připomeňme, že nájemní smlouvy podléhaly cenově zastropovanému nájemnému). Poptávka po bytech byla vlašná kvůli nízké kupní síle, obtížím získat úvěr na koupi bytu nebo omezením prodeje cizincům. Z ekonomického hlediska bylo zcela racionální, že značná část pražského bytového fondu byla odčerpána do nebytového segmentu.

Situace na trhu je však nyní jiná. Podle údajů společnosti *Jones Lang LaSalle* přibylo v Praze v letech 2011 až 2020 každoročně přibližně 133 500 m² kancelářských ploch, z nichž většinu tvoří špičkové prostory s recepcí, automatickým vytápěním a klimatizací, rychlovýtahy, parkováním nebo službami pro nájemce. Nyní se zdá, že mnoho firem plánuje kancelářské prostory výrazně zmenšit, protože práce z domova se v době pandemie covid-19 poměrně osvědčila – většina zaměstnanců ji považuje za vítaný pracovní benefit.

Nepoužívané domy

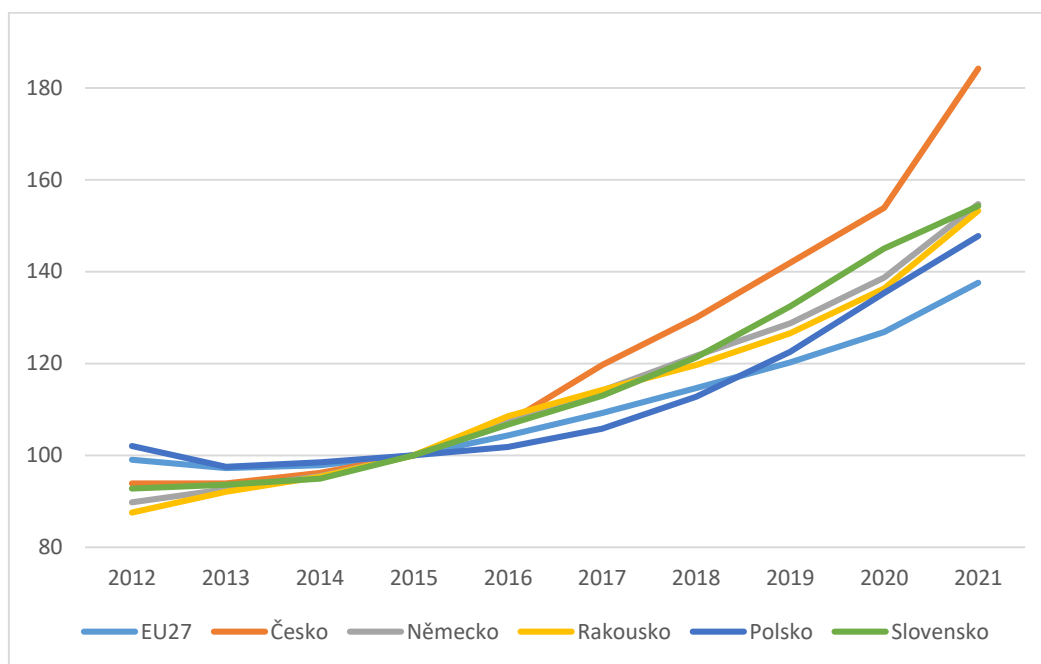
Vzhledem k tomu, že neexistuje oficiální databáze mapující prázdné nemovitosti a jejich stav, není možné přijmout systémové řešení vedoucí k odblokování těchto nemovitostí a jejich ekonomickému využití. Máme však určitý náhled:

Podle iniciativy *Prázdné domy* je v Praze 412 prázdných domů + 24 domů k záchraně, z toho 76 domů (17 %) je ve vlastnictví veřejného vlastníka. Veřejný vlastník, tj. stát, město nebo jiná veřejná instituce, by měl prázdné domy neprodleně zprivatizovat nebo alespoň zrekonstruovat na obecní byty. (Prázdné domy 2021)

Srovnání s ostatními zeměmi

Růst cen nemovitostí není bezpochyby jevem pozorovaným pouze v České republice. Jak vidíme na následujícím grafu č. 7, průměrná cena nemovitostí v EU27 vzrostla od roku 2015 přibližně o 37 %. Česká republika však zaznamenala nejrychlejší růst z vybraných zemí, ceny vzrostly o více než 80 %. Údaje Eurostatu jsou ve své metodice napříč zeměmi konzistentní. Hlavní důvod je opět ve vzájemném působení nabídky a poptávky.

Graf č. 7: HPI (Housing Price Index) a jeho vývoj (2015 = 100)

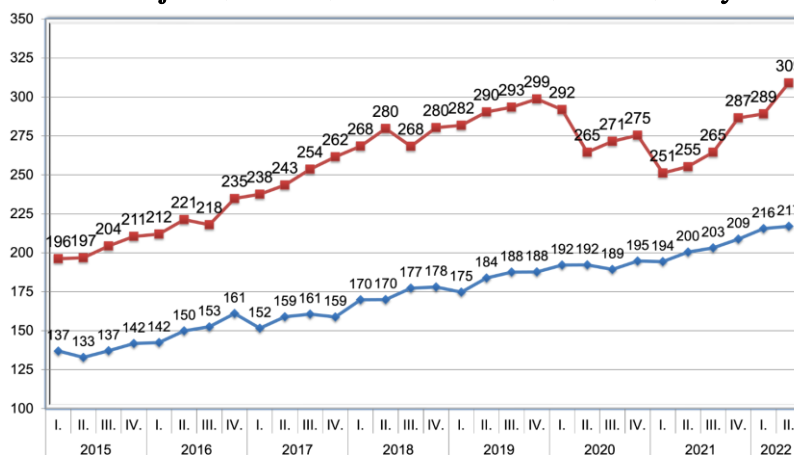
Zdroj: Eurostat (2022), vlastní graf

Jak se to projeví v absolutních částkách v korunách, je obtížnější posoudit, protože ceny domů se značně liší podle velikosti, stáří, města a dalších faktorů. Nicméně podle ČSÚ (2020) činila v roce 2019 cena na 50. percentilu u průměrně velkého domu v celé ČR 2 295 Kč za metr krychlový (nové údaje budou k dispozici v příštím roce). Průměrně velký dům měl 801 metrů krychlových, to celkem tedy činí 1,84 milionu Kč za tento průměrný dům. Pokud bude růst cen pokračovat stejným tempem, bude tento dům v roce 2029 stát 3,6 milionu Kč. Pokud se domníváme, že je rozumné omezit růst cen aspoň na úroveň průměru EU, měl by tento dům místo toho stát 2,6 milionu Kč, takže kupujícímu domu by zůstal jeden milion Kč, který by mohl místo toho spotřebovat např. na rekonstrukci, nábytek nebo nové auto.

Pandemie covid-19 byla, nebo se spíše zdála být, důležitým faktorem ve vývoji cen bydlení. Podle některých odhadů¹⁷ to byla právě pandemie a hrozící hospodářská recese, která měla být faktorem, který ochladil trh s bydlením – pokud vznikla na trhu s bydlením bublina, byl to právě covid-19, který ji měl propíchnout. K tomu však nedošlo ani na trhu s prodejem, ani na trhu s pronájmem.

Jak ukazuje následující graf č. 8, pandemie měla na ceny nájmu pouze dočasný dopad. Krátkodobý pokles cen pronájmů v Praze dosáhl lokálního minima na jaře 2021, od té doby průměrná cena pronájmu opět roste. Ve zbytku země neměla pandemie na ceny nájmu téměř žádný vliv.

Graf č. 8: Průměrná cena nájmu (Kč/měs.) za 1 m² – Praha (červeně) a zbytek Česka (modře)

Zdroj: Toplak¹⁸

Ceny bydlení stále rostou, obyvatelé České republiky s tím nemohou bez zásahu státu mnoho dělat. Jednou z možností, jak čelit vysokým cenám nájmu, je dopomoci si pronajímáním nevyužitých kapacit bytů a domů.

Není náhodou, že Airbnb a další služby sdílené ekonomiky byly vynalezeny za předchozí ekonomické recese, která začala na konci roku 2008. Jak ukazují Rod a Pánek (2022: 23), většina hostitelů pronajímá svoje byty na méně než 90 nocí za noc, nejde tedy o „bytové hotely“, nýbrž o skutečné byty, ve kterých někdo reálně bydlí. Možnost podělit se o rostoucí nájem s hosty na krátkodobém ubytování se však vztahuje pouze na Prahu a několik dalších turisticky

¹⁷ „Pandemie ochlazuje trh s byty. Ceny spadnou v úhledných lokalitách, růst se vrátí až za několik let.“ *Hospodářské noviny*, 11. května 2020 (<https://archiv.hn.cz/ci-66761990-pandemie-ochlazuje-trh-s-byty-ceny-spadnou-v-neatraktivnich-lokalitach-rust-se-vrati-az-za-nekolik-let>).

¹⁸ „Ceny pronájmů bytů v Praze výrazně rostou“, *Toplak.cz*, 3. dubna 3 2022 (<https://www.toplak.cz/ceny-pronajmu-bytu-v-praze-vyrazne-rostou/>).

oblíbených destinací, a i když nejsou zakázány, požadavky na hostitele jsou natolik zatěžující, že malé hostitele vyřazují z trhu nadměrnou byrokracií.

Vzhledem k tomu, že každá obec má zákonnou povinnost územního plánování,¹⁹ potřebujeme odvážnou reformu územního plánování a revizi povolovacího procesu. Nemůžeme připustit, aby pokračoval současný stav, kdy Češi své bydlení výrazně přeplácejí, zejména ve srovnání s obyvateli okolních zemí.

Politická doporučení: Hlavním viníkem rychlého růstu českého bydlení je obtížné získávání stavebních povolení a tvrdé územní předpisy, přičemž oba tyto jevy jsou plně v rukou vlády. Existují kroky, které může vláda a obce udělat pro zmírnění tohoto problému:

- Oprava/privatizace nevyužívaných obecních bytů
- Urychlení vydávání stavebních povolení – „odblokování“ staveb v povolovacím řízení
- Efektivní využití brownfieldů a dalších nevyužitých ploch v širším centru města
- Umožnění vyšší hustoty zástavby a vícepatrových budov.
- Přestavba kanceláří na byty

Závěr: Za posledních pět let vzrostly ceny bydlení v EU o téměř 40 %. V České republice byl tento růst více než dvakrát rychlejší. **Průměrně velký dům by stál o milion Kč méně**, pokud by se růst cen omezil na průměrný růst v EU.

3. Restaurace a služby

Základním vysvětlením vysokých cen služeb v EU je uplatňování daně z přidané hodnoty (DPH). V této oblasti jsou EU i členské státy poměrně aktivní – EU stanovuje obecná pravidla a členské státy přesné sazby DPH.

Podle přílohy III směrnice EU o DPH,²⁰ tedy „Seznam[u] dodání zboží a poskytnutí služeb, která mohou být předmětem snížené sazby [...]“, jsou pro snížené sazby způsobilá jak „ubytování hotelovými a jinými obdobnými zařízeními“ (odst. 12), tak „restaurační a cateringové služby“ (odst. 12a).

EU stanoví základní sazbu ve výši minimálně 15 % a sníženou sazbu ve výši minimálně 5 %. Pokud by však cílem EU bylo snížit rozdíly v DPH, měla by (také) stanovit maximální sazby.

---

¹⁹ Česká republika je v tomto ohledu velmi decentralizovaná, neboť má více než 6 000 obcí s voleným zastupitelstvem.

²⁰ Konsolidovaný text: Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty (EU 2022)

Zajímavé je, že v roce 2015, kdy měla minimální sazba DPH na konci roku vypršet, Komise uvedla, že „nemá [...] v úmyslu navrhnout prodloužení prahové hodnoty minimální[] sazby DPH na úrovni 15 %“ a nechala ji vypršet. Bohužel věta Komise pokračovala slovy „před tím, než budou známy výsledky probíhajícího hloubkového posouzení nové strategie DPH“, které bylo zřejmě provedeno krátce poté, a limit byl v následujícím roce stejně prodloužen.²¹ Komise se vyhnula otázce, zda „by bylo lepší – pokud chce bojovat s ekonomickými disparitami – stanovit maximální DPH, např. 20 %,“ kterou položil poslanec Evropského parlamentu Petr Mach.²²

Jak je na tom Česká republika v oblasti DPH ve srovnání s ostatními zeměmi: Od té doby, co Lucembursko v roce 2015 zvýšilo základní sazbu z 15 na 17 %, neexistuje země, která by měla základní sazbu na minimální hranici. Mediánová sazba činí 21 %, což je mírně pod průměrnou sazbou 21,52 %. V České republice činí sazba 21 %.

Pokud jde o snížené sazby, Česká republika má dvě: jednu ve výši 10 % a jednu ve výši 15 %, zatímco mediánová a průměrná sazba v EU jsou nižší, 6 % a 6,94 % u nižší sazby, resp. 12 % a 11,58 % u vyšší sazby. Tyto údaje jsou však spočítány pouze mezi zeměmi, kde tyto snížené sazby existují. V Dánsku, s jednotnou sazbou DPH ve výši 25 procent, snížená sazba neexistuje a ve třetině členských států neexistuje druhá snížená sazba. Pokud do výpočtu zahrneme vyšší sazby tam, kde žádné snížené sazby neexistují, dostaneme medián první snížené sazby 6 % (průměr 7,61 %) a medián druhé snížené sazby 10 % (průměr 11,37 %).

Komise rovněž vypočítává efektivní sazbu DPH, a zde jsou údaje následující: Česká efektivní sazba DPH činí 12,6 %, zatímco medián v EU je 12 % a průměr 12,17 %.²³ Shrnutí v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3: Sazby DPH v EU a v Česku, %

	<i>EU medián (průměr)</i>	<i>Česko</i>
<i>Základní sazba</i>	21 (21,52)	21
<i>Snížená sazba I</i>	10 (11,37)	15
<i>Snížená sazba II</i>	6 (7,61)	10
<i>Efektivní sazba</i>	12 (12,17)	12,6

²¹ „Odpověď Pierra Moscoviciho jménem Komise“, *Evropský parlament*. 25. června 2015 (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2015-004246-ASW_CS.html).

²² „Minimální DPH“, *Evropský parlament*. 13. března 2015

(https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2015-004246_CS.html).

²³ (Evropská komise 2021: 20), poslední dostupné údaje jsou za rok 2019, do našich výpočtů zde nezahrnujeme Spojené království.

Vzhledem k tomu, že snížené sazby a efektivní sazba jsou v České republice vyšší než průměr EU, jsou Češi zdaněni DPH více, než je průměr EU, a to mj. v restauracích a hotelech.

Zvláštností, která ukazuje na neefektivitu složitosti systému, je přetrvávající situace u objednávek rychlého občerstvení. Podle zpráv z médií nyní McDonald's lobbuje u vlády za převedení objednávek domů z patnáctiprocentní do desetiprocentní sazby, která se uplatňuje při konzumaci jídla přímo v provozovnách McDonald's. Standardem v oboru je, že ceny jsou stejné pro dovoz domů, objednávky s sebou i v provozovně. Sazby DPH však nejsou stejné, a proto je zisková marže společnosti McDonald nižší, pokud je sazba DPH vyšší, jako v případě jídla doručeného domů prostřednictvím objednávky přes aplikaci Bolt Food nebo podobnou aplikaci.²⁴ Pozoruhodné je, že donedávna byla situace přesně opačná.²⁵

Existuje několik matoucích stavů, které rozhodují o tom, jaká sazba DPH se použije při prodeji piva, viz tabulku č. 4.

Tabulka č. 4: Sazba DPH na pivo v závislosti na druhu piva a služby

<i>Typ piva a služby</i>	<i>DPH</i>
<i>Točené pivo, alkoholické a nealkoholické (s jídlem či bez)</i>	10%
<i>Nealkoholické pivo z plechovky/láhve nalité do skleničky v provozovně</i>	10%
<i>Točené nealkoholické pivo načepované do džbánu a odnesené</i>	15%
<i>Točené nealkoholické pivo do kelímku (vratný/nevratný) u stánku bez zázemí</i>	15%
<i>Nealkoholické pivo v plechovce/láhvi bez služeb</i>	15%
<i>Točené alkoholické pivo načepované do džbánu a odnesené</i>	21%
<i>Točené alkoholické pivo do kelímku (vratný/nevratný) u stánku bez zázemí</i>	21%
<i>Alkoholické pivo v plechovce/láhvi bez služeb</i>	21%
<i>Alkoholické pivo z plechovky/láhve nalité do skleničky v provozovně</i>	21%

Zdroj: Daně Bílý²⁶

Různé vlády, i když se měnily jejich ideologie a voličská základna, se spoléhaly na DPH jako na jeden z hlavních pilířů, který podpíral jejich rozpočet. DPH tvoří asi pětinu příjmů státního rozpočtu (MFČR 2022: 18), ale její význam mezi daňovými příjmy neustále roste a nyní přesahuje 50 %, viz graf č. 9. Druhá největší, daň z příjmů právnických osob, přináší do státní

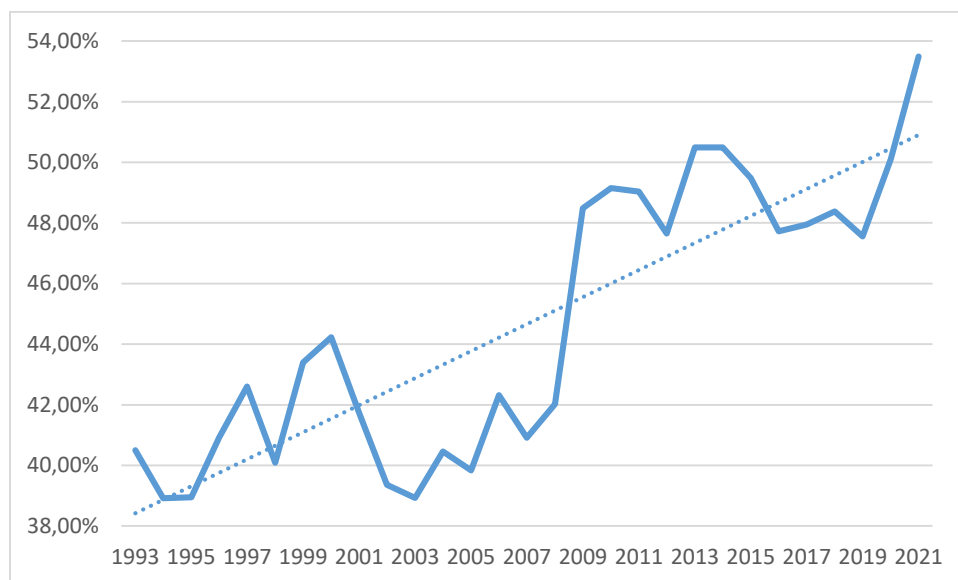
²⁴ „Restaurace tlačí na daňové zvýhodnění jídla s sebou. V čele iniciativy je McDonald's“, *Aktuálně*, 19. května 2022 (<https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/mcdonalds-chce-snizit-dph-u-jidla-s-sebou-prichazime-o-trzby/r~8686555od516uec9ae20cc47ab5f122/>).

²⁵ „Tady, nebo to go? Jednoduchá otázka, složitá DPH“, *Forbes*, 7. února 2020 (<https://forbes.cz/tady-nebo-to-go-jednoducha-otazka-slozita-dph/>).

²⁶ „Konec mýtů o nové sazbě DPH na točené pivo“, *Daně Bílý*, 2020 (<https://www.dane-bily.cz/sazba-dph-pivo/>)

pokladny necelých 23 procent všech daňových příjmů. (V tomto údaji nejsou zahrnuty spotřební daně, které přinášejí téměř přesně polovinu toho, co DPH.)

Graf č. 9: Příjmy z DPH jako podíl vybraných daňových příjmů, bez spotřebních daní

Zdroj dat: Finanční správa (2021), vlastní graf

Pro vládu je tak stále obtížnější snížit sazby DPH, aniž by to narušilo fiskální situaci. Pokud by se však vláda ke snížení DPH přece jenom přiklonila, existuje zde velký prostor pro snižování. V 90. letech, kdy byl rozpočet víceméně vyrovnaný, činila základní sazba DPH 23 % v letech 1993–1994 a posléze 22 %, přičemž snížená sazba činila dnes těžko uvěřitelných 5 %. Tato sazba vydržela až do roku 2008, a od té doby se pomalu plížila nahoru, až nakonec v roce 2013 dosáhla 15 %. O dva roky později byla zavedena druhá snížená sazba ve výši 10 %.

Pokud rozpočet mohl být v lepším stavu s pětiprocentní sazbou DPH, existuje prostor pro fiskální zlepšení a zároveň pro snížení sazeb DPH. Mohli bychom alespoň zrušit 15% sazbu a mít 10% sazbu jako jedinou sníženou sazbu. I když by potenciálně mohlo dojít ke snížení cen o 4,35 %, empirická literatura naznačuje, že snížení DPH se do cen pro spotřebitele promítá pouze s poloviční intenzitou (Kosonen 2015), což znamená snížení cen přibližně o 2 procenta u produktů a služeb, jichž se to týká. Odhadovaná ztráta příjmů pro vládu v důsledku této změny politiky činí 40 miliard Kč,²⁷ což odpovídá 12,3 % příjmů z DPH v roce 2022 nebo 2,5 %

²⁷ Odhad vychází ze soukromé korespondence s úředníky ministerstva financí.

celkových příjmů v roce 2022. Je důležité si uvědomit, že tyto peníze „nezmizí“, jak by si mohli někteří politici myslet – pouze je utratí spotřebitelé, nikoliv vláda.

Pokud by tedy byla zrušena „střední“ sazba DPH, znamenalo by to roční úsporu 3 800 Kč na jednoho obyvatele.

Povinné poplatky

Zvláštěností, se kterou se musí potýkat všechny české podniky, které poskytují služby zákazníkům, je povinnost platit peníze kolektivním správcům za přehrávání hudby ve svých provozovnách. Majitelé musí platit poplatky těmto kolektivním správcům,²⁸ bez ohledu na to, kolik návštěvníků může písně skutečně slyšet. Je také jedno, zda hrají písně zahraničního interpreta, dávno mrtvého interpreta nebo žijícího českého, kterého jediného aspoň teoreticky zastupují.

Na webové stránce hlavního kolektivního správce *OSA*, tedy Ochranného svazu autorského, lze získat výpočet, kolik musí podnik zaplatit. Nedaleko Liberálního institutu v centru Prahy se nachází hospoda s dobrou nabídkou řemeslných piv, na které jsme výpočet simulovali. Vyplnili jsme následující vstupy: tři televizory pro každou z jejích místností, jedno rádio a deset reproduktorů. Výsledkem je poplatek 62 273,26 Kč za rok 2022. Pro hospodu v centru hlavního města země to sice pravděpodobně není částka, která by rozhodovala o bytí a nebytí tohoto podniku, ale také to není zanedbatelné nic, nad kterým lze jen mávnout rukou.²⁹

Provozovny s malým počtem návštěvníků, jako jsou malé tělocvičny ve středních a malých městech, kde je majitel často provozuje spíše jako koníček než jako ziskové podnikání, jsou poplatky o to větší položkou v rozpočtu. Mohou pak lehce zlikvidovat celou ziskovou marži.

Reforma z podzimu letošního roku, kdy se po novele zákona nemusí platit poplatky kolektivním správcům v provozech, kde puštěná hudba není výdělečné povahy, se netýká restaurací, hotelů ani tělocvičen. Na tom je shoda předkladatelů, ministerstva kultury i *OSA*.³⁰

---

²⁸ Spisovatel a textař Michal Horáček jako první vyjádřil názor, že tyto organizace připomínají mafii, již v roce 1989, avšak nic se nezměnilo. „*OSA Nostra*“, *Mladý svět*, říjen 1989.

²⁹ Do tohoto výpočtu nejsou zahrnuty poplatky za televizní a rozhlasové vysílání, které činí dalších 5 400 Kč ročně za definovanou hospodu.

³⁰ „Výsměch od *OSA*: Podnikatele teď přesvědčuje, že se jich odpuštění poplatků netýká“, *Podnikatel.cz*, 21. října 2022 (<https://www.podnikatel.cz/clanky/vysmech-od-osa-podnikatele-ted-presvedcuje-ze-se-jich-odpusteni-poplatku-netyka/>).

Další regulace

Dalším ustanovením, které se týká značného počtu restaurací, je obecný zákaz venkovního stolování na předzahrádkách od 22:00 hodin z důvodu nočního klidu. V zimě nemá toto ustanovení vliv na podnikání, ale mnoho letních restaurací má naprostou většinu své kapacity venku, a tak v jejich hlavní sezóně pro ně není vůbec rentabilní mít po 22. hodině otevřeno. Tato „večerka“ je příliš brzy, nemá obdoby v jiných evropských metropolích a snižuje blahobyt zákazníků a výrazně omezuje provoz podniků a výdělek majitelů barů.

Restaurace jsou dále zatíženy povinností platit za odpad, jak bude uvedeno v následující kapitole, a povinností podrobně hlásit každý dovoz živočišných produktů (i v rámci EU) a vést podrobnou evidenci. První skladové místo v ČR v dodavatelském řetězci musí mít oddělený a státní veterinární správou schválený sklad (např. lednici a mrazák) na importované živočišné produkty. I když se to nezdá, povinností je celá řada a nasčítají se. Odhad nákladů s tím spojených představuje příští kapitola.

Politická doporučení: Vláda by měla snížit a zjednodušit DPH a zrušit licenční poplatky.

Závěr: V případě zrušení poplatků kolektivním správcům může středně velká restaurace **ušetřit 62 tisíc Kč ročně**. Kromě toho by vláda mohla v zájmu snížení cen pro spotřebitele snížit sazby DPH. Pokud by se 15% sazba DPH snížila na 10 %, bylo by možné **ročně ušetřit 3800 Kč na obyvatele**.

4. Byrokracie v podnikání

Podniky se potýkají s nejrůznějšími právními překážkami – při svém zakládání, při jednání s vládou i při každodenní činnosti. Tyto právní náležitosti upravují jejich vnitropodnikové záležitosti i záležitosti vůči zákazníkům.

Spolehlivým měřítkem regulačních překážek býval index Světové banky *Doing Business*, který byl bohužel zrušen. V poslední zprávě pro rok 2020 se Česká republika umístila na 41. místě ze 190 ekonomik (78. percentil). (World Bank 2022)

Srovnajte tento výsledek s indexem *Economic Freedom of the World*, kde je Česká republika nyní na 17. místě ze 165 (90. percentil) (Fraser Institute 2022). Jasně vidíme nesoulad a prostor pro zlepšení vzhledem k tomu, co politický *status quo* považuje za přijatelné. Na první pohled je podnikání v České republice zatěžováno více, než by se mohlo zdát z celkového stavu ekonomické svobody.

Situace je ještě horší, pokud se blíže podíváme na dílčí indexy *Doing Business* v tabulce č. 5.

Tabulka č. 5: Index *Doing Business* Světové banky, pořadí Česka

<i>Česká republika</i>	
<i>Podnikání</i>	41
<i>Zahájení podnikání</i>	134
<i>Vyřizování stavebních povolení</i>	157
<i>Získávání elektřiny</i>	11
<i>Registrace majetku</i>	32
<i>Získání úvěru</i>	48
<i>Ochrana menšinových investorů</i>	61
<i>Placení daní</i>	53
<i>Přeshraniční obchodování</i>	1
<i>Vymáhání smluv</i>	103
<i>Řešení platební neschopnosti</i>	16

Zdroj: World Bank (2022)

Vidíme, že Česká republika je nejlepší na světě v mezinárodním obchodě, což je kategorie, kterou nemá ve svých rukou, protože je výlučnou pravomocí EU. V získávání elektřiny, řešení insolvenční a v registraci majetku je na tom ČR lépe, než je její celkové pořadí, ale ve všech ostatních kategoriích svým podnikatelům neposkytuje dobré služby.

Liberální institut se již pět let pokouší vyčíslit náklady na byrokracii, které podnikům vznikají v hodnotě ztracených člověkohodin. *Index byrokracie*, který vyvinul slovenský think tank *INESS*, vychází z modelového podniku se čtyřmi zaměstnanci, který – což je důležité – produkuje odpad. Přesné specifikace tohoto podniku jsou dostupné na stránce BureaucracyIndex.org. (Vlachynsky & Králová 2022)

Po definování podniku a prozkoumání zákonných náležitostí vypočítáme, kolik hodin práce musí podnik věnovat na splnění všech byrokratických požadavků. Výsledky v jednotlivých letech zobrazuje tabulka č. 6.

Tabulka č. 6: Index byrokracie pro Českou republiku, člověkohodiny

<i>Rok</i>	<i>Počet hodin strávených papírováním</i>
2017	247
2018	233
2019	226
2020	223
2021	272

Zdroj: Liberální institut (2022)

V roce 2021 došlo k obrovskému nárůstu v souvislosti s covid-19: testování na covid-19 si podle našich výpočtů vyžádalo 48 člověkohodin. Pokud toto výjimečné množství odečteme a vypočítáme průměr za roky 2017–2021, dostaneme průměrnou hodnotu 231 člověkohodin na dodržování byrokracie. To je pět člověkotýdnů, čtyři člověkodny a sedm člověkohodin, které jeden zaměstnanec ve čtyřčlenné firmě stráví povinným papírováním. Jinými slovy, téměř šest týdnů pracuje jeden zaměstnanec nikoli pro zákazníky firmy, ale pro stát.

Medián mezd v České republice ve 2. čtvrtletí roku 2022, což je poslední období, za které máme k dispozici údaje, činí 45 641 Kč (superhrubá mzda) nebo 29 065 Kč (čistá mzda). ČSÚ (2022b) Člověkohodiny nám dávají 1,33 měsíců mzdy, kterou zaměstnavatel vyplácí zaměstnanci, aniž by se zaměstnanec skutečně podílel na příjmech firmy, což při mediánu mezd činí 60 620 Kč superhrubého nebo 38 604 Kč čistého. V očích podnikatelů by tyto peníze mohly být lépe vynaloženy na to, aby zaměstnanec dělal něco produktivního.

Podle výpočtů z roku 2021 zabere našemu modelovému podniku 27 člověkohodin, aby vyhověl mzdovým předpisům; 16 hodin, aby vyhověl předpisům o přijímání a propouštění zaměstnanců; 94 hodin (z toho 48 hodin kvůli covidu), aby vyhověl předpisům o vykazování pracovní doby; 51 hodin, aby vyhověl daňovým předpisům; 57 hodin, aby vyhověl předpisům o odpadech; a 10 hodin, aby se vypořádal s předpisy o vozidlech a certifikaci (například školení o bezpečnosti práce).

Tyto náklady jsou pouze implicitní náklady, které nese podnik, protože jeden zaměstnanec se zabývá těmito problémy, a proto se nemůže věnovat platícím zákazníkům. S některými z těchto požadavků jsou však spojeny i explicitní náklady. Například za školení o bezpečnosti práce platí podniky společně, které je „vyučují a zkoušejí“, přestože užitečnost tohoto školení je přinejmenším sporná.

Teoreticky musí každý zaměstnanec před nástupem do nového podniku podstoupit lékařskou prohlídku. Každý zaměstnavatel je povinen tuto prohlídku svému novému zaměstnanci umožnit (který, pokud chce, může druhý den dát výpověď). Jde o čisté dobývání renty jako ve výše uvedeném příkladu, tentokrát ze strany lékařů. Zmírňuje to skutečnost, že malé podniky tuto svou povinnost zpravidla neplní a své zaměstnance na lékařskou prohlídku nepošílají. Jejich nedodržení jim sice snižuje provozní náklady, ale vystavuje je možným pokutám.

Odpady

Jak jsme viděli, nakládání s odpady zabere firmě hodně času. V našem *Indexu byrokracie* máme na mysli malou truhlářskou firmu. Restaurace a hotely, kterými jsme se zabývali v předchozí kapitole, mají jinou strukturu odpadu, ale jsou zatíženy podobnými povinnostmi. „Producenti odpadu“ nemohou svůj odpad jednoduše vysypat do běžné popelnice nebo kontejneru, i když

to řada z nich dělá. Musí mít uzavřenou smlouvu s příslušnou městskou odpadovou službou a platit příslušný poplatek za tunu odpadu.³¹

Navíc se však musí každý, kdo uvádí na trh obaly nebo balené výrobky – tj. každý podnik, který zákazníkům posílá knihy, boty, jídlo nebo cokoli v obalu – postarat o zpětný odběr tohoto odpadu.³² Reálně se tak podniky s obratem vyšším než 25 mil. Kč ročně, tj. 68 500 Kč denně, a produkcí odpadu více než 300 kg ročně, kterých se tato povinnost týká, registrují u autorizované obalové společnosti EKO-KOM, jež pomocí finančních incentív a vzdělávacích kampaní motivuje zpracovatele odpadu, obce a spotřebitele k chování, které vede k naplnění odpadových cílů stanovených legislativou Evropské unie. Podniky platí Eko-komu dle jeho ceníku. Celý tento systém existuje jen pro naplnění cílů daných evropskou legislativou. Pokud by mnohdy drakonické a zjevně neefektivní cíle byly zmírněny, stál by tento odpadový systém podnikatele menší částky.

Tabulka č. 7: Klíčové politické cíle v recyklaci

	<i>Veškeré obaly</i>	<i>Plast</i>	<i>Dřevo</i>	<i>Železné kovy</i>	<i>Hliník</i>	<i>Sklo</i>	<i>Papír a lepenka</i>
<i>do 2025</i>	65%	50%	25%	70%	50%	70%	75%
<i>do 2030</i>	70%	55%	30%	80%	60%	75%	85%

Zdroj: Rada Evropské unie (2018)

Přestože žádný z těchto poplatků a povinností nepředstavuje nepřiměřenou zátěž, která by sama o sobě podnikatele zničila, tyto požadavky se sčítají.

Politická doporučení: Vláda by měla omezit a racionalizovat povinné papírování pro podniky.
Minimalistické politické doporučení: Vláda neměla přidávat nové povinnosti.

Závěr: V malém podniku o čtyřech zaměstnancích zabere vyplnění potřebných dokumentů pro vládu a vyřízení úkolů nařízených vládou téměř šest týdnů práce jednoho zaměstnance – jinými slovy 60 tisíc Kč mzdy. Pokud se na snížení této zátěže podíváme konzervativně a snížíme ji pouze o 25 %, stále to našemu modelovému podniku přináší **úsporu 15 000 Kč ročně**, kterou může využít k tomu, aby dal zaměstnanci více dovolené nebo zvýšil výrobu.

³¹ „Nový zákon o odpadech: Přehled 10 vybraných změn“, *ePrávo*, 26. února 2021 (<https://www.epravo.cz/top/clanky/obcanske-pravo/novy-zakon-o-odpadech-prehled-10-vybranych-zmen-112600.html>).

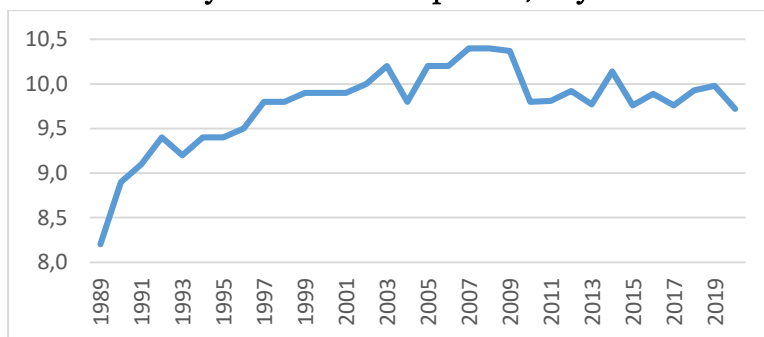
³² „Zákon o obalech a EKO-KOM: Jak funguje a kdy se do něj musíte zapojit?“, *Top-obaly*, 3. července 2019 (<https://www.top-obaly.cz/clanky/zakon-o-obalech-a-eko-kom-jak-funguje-a-kdy-se-do-nej-musite-zapojit>).

5. Předpisy týkající se životního stylu

Seznamte se s Josefem. Josef spotřebuje přesně tolik hříšných výrobků, kolik je celostátní průměr za posledních deset let. To znamená, že za rok vypije 291 piv (145,4 litru) v kombinaci se 100 sklenicemi vína (19,6 litru) a 140 panáky (6,9 litru). I když se toto číslo může zdát vysoké, odpovídá skutečné průměrné spotřebě na hlavu v zemi, včetně kojenců.

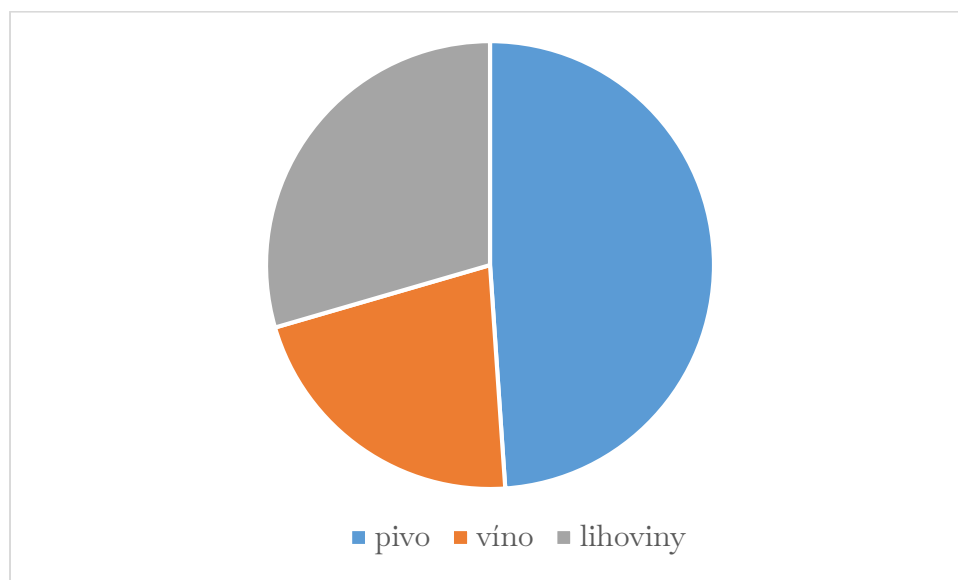
Josef také rád kouří; ročně vykouří 98 krabiček. Konzumuje také marihuanu, ale kvůli legálnímu statusu tohoto produktu se zdráhá sdělit jakékoli podrobnosti.

Graf č 10: Spotřeba etanolu na obyvatele v České republice, litry za rok

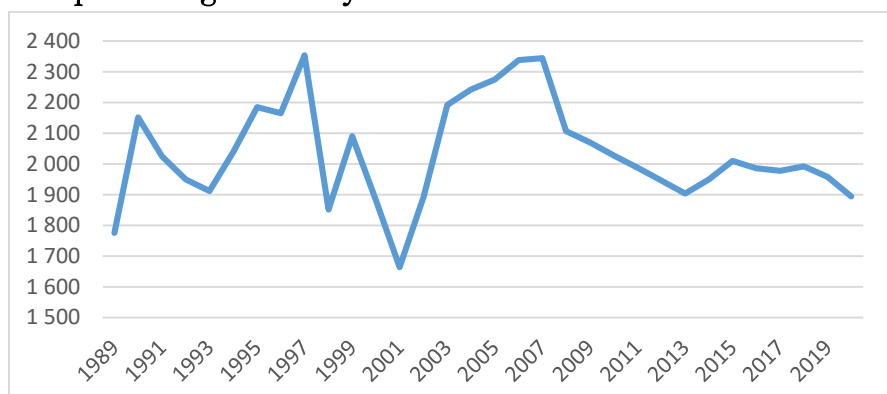
Zdroj dat: ČSÚ (2021e), vlastní graf

Graf č. 11: Podíl jednotlivých druhů nápojů na spotřebě čistého lihu v letech 2002–2021

(Tamtéž)

Graf č. 12: Roční spotřeba cigaret na obyvatele

(Tamtéž)

Nyní se podívejme na ceny toho, co Josef spotřebovává.

Zatímco průměrná česká cena lahvového piva je 11,32 Kč za půl litru,³³ čepovaný prémiový Pilsner Urquell se v každém krajském městě pohybuje kolem 60 Kč.³⁴ Podíl točených piv se pohybuje kolem 41 procent.³⁵ Spotřební daň u piva se počítá jako 32 Kč na 100 litrů za každé procento mladiny.³⁶ Půl litru ležáku za 11 Kč obsahuje 1,76 Kč spotřební daně a 1,96 Kč DPH, celkem tedy 3,72 Kč daně, což je 32,86 % ceny. U plzeňského piva v ceně 60 Kč v hospodě zůstává spotřební daň stejná a DPH se zvyšuje na 5,45 Kč (pokud se pije v prostorách hospody, viz v předchozí kapitole).

Pokud jde o Josefovy návyky, v tabulce č. 7 je uveden přehled.³⁷

Tabulka č. 8: Průměrná spotřeba piva v České republice, ročně, Kč

	cena (0,5 l)	spotřeba (l)	útrata	spotřební daň	DPH	celková daň	podíl daní na útratě
láhev	11,32	59,61	1 349,66	209,84	234,24	444,08	32,90 %
točené	60	85,79	10 294,32	301,97	935,85	1 237,81	12,02 %
celkem		145,4	11 643,98	511,81	1 170,09	1 681,89	14,44 %

Zdroj: ČSÚ (2021e)

³³ Můžeme se ptát, jak pivo za 11 Kč chutná, ale dle statistiků je průměrná cena taková. (ČSÚ 2022c)

³⁴ „Hospody v Česku zdražily: Cena za půllitr Plzně pokořila 60 korun a šplhá dál“, *Deník*, 21. října 2022. <https://www.denik.cz/ekonomika/pivo-v-cesku-zdrazuje.html>.

³⁵ „České pivovarnictví ukázalo svoji sílu, po covidu ale čelí dalším výzvám.“ *České pivo*, 2022 (<https://ceske-pivo.cz/tz2022/ceske-pivovarstvi-ukazalo-svoji-silu-po-covidu-ale-celi-dalsim-vyzvam>).

³⁶ *Mladina* je „je uvařený ‚roztok‘ sladového cukru a hořkých chmelový[ch] látek, prostřednictvím kterých vzniká kvašením vlastní pivo“. „Technologie vaření piva“, *Břeclavské pivo*, 2022 (<https://pivovarbreclav.cz/technologie-vareni-piva>).

³⁷ Zjednodušeno pouze na dva typy a pouze dvě sazby DPH, viz kapitolu 3.

Na tiché víno není uvalena spotřební daň. DPH na víno činí 21 % bez ohledu na to, jakým způsobem a kde je konzumováno. Na šumivá vína je uvalena spotřební daň ve výši 2340 Kč na 100 litrů. Podíl tichých vín na celkové spotřebě vín je přibližně 90 procent. (Celní správa 2022)

Tabulka č. 9: Průměrná spotřeba vína v České republice, ročně, Kč

	cena (l)	spotřeba (l)	útrata	spotřební daň	DPH	celková daň	podíl daní
<i>tiché</i>	108,71	17,5	1 902,37	0,00	330,16	330,16	17,36%
<i>šumivé</i>	160	1,9	304,00	4,45	52,76	57,21	18,82%
<i>celkem</i>			2 206,37	4,45	382,92	387,37	17,56%

Zdroj: ČSÚ (2021e)

Spotřební daň u lihovin činí 32 250 Kč na 100 litrů etanolu, tedy 322,50 Kč na láhev etanolu, což činí 129 Kč na láhev 40% lihoviny. DPH je opět v základní sazbě 21 %. Tabulka je zde tedy poměrně přehledná.

Tabulka č. 10: Průměrná spotřeba lihovin v České republice, ročně, Kč

	cena (l)	spotřeba (l)	útrata	spotřební daň	DPH	celková daň	podíl daní na útratě
<i>lihoviny</i>	250	6,9	1 725,00	890,10	299,39	1 189,49	68,96%

(Tamtéž)

Průměrná cena krabičky cigaret se zvýšila na přibližně 125 Kč za krabičku.³⁸ Výpočet spotřební daně u cigaret je poněkud složitější. Na jednu cigaretu je uvalena 30% daň a dále daň ve výši 1,88 Kč, tedy 37,60 Kč na krabičku. DPH je opět ve výši 21 procent.

Tabulka č. 11: Průměrná spotřeba cigaret v České republice, ročně, Kč

	cena (krabička)	spotřeba krabiček	útrata	spotřební daň	DPH	celková daň	podíl daní na útratě
<i>cigarety</i>	125	98,0	12 250,00	7 359,80	2 126,03	9 485,83	77,44%

(Tamtéž)

³⁸ „Od ledna stoupnou ceny cigaret zhruba o pět korun. Zdražení ale nemusí státu zajistit vyšší příjmy“, *Lidovky*, 9. listopadu 2022 (https://www.lidovky.cz/byznys/cigarety-zdrazi-krabicka-cigaret-od-ledna-stoupne-spotrebni-dan-z-tabaku-o-pet-korun.A221109_11935_ln_ekonomika_vag).

Spotřební daň z cigaret se má v roce 2023 zvýšit na 1,97 Kč za jednu cigaretu, což činí 39,4 Kč za krabičku.

Užívání marihuany není pro Josefa a další kuřáky v České republice trestné, nelegální je však její pěstování a distribuce, včetně – alespoň teoreticky – sdílení jointa mezi přáteli. V současné době je na cestě legislativní iniciativa, v jejímž čele stojí Pirátská strana (Běláčková a kol. 2022), která má za velmi omezených a přeregulovaných podmínek prodej legalizovat. Tato iniciativa zatím nedospěla do fáze legislativního návrhu, proto není snadné předvídat, co a kdy by mohl parlament přijmout. Z toho vyplývá, že konzumace marihuany není v současné době zdaněna.

Tím se dostáváme k celkové roční spotřebě Josefa, která je znázorněna v tabulce č. 11.

Tabulka č. 12: Průměrná spotřeba alkoholu a cigaret v České republice, ročně, Kč

	útrata	spotřební daň	podíl spotřební daně	DPH	podíl DPH na útratě	celková daň	celkový podíl daní
<i>celkem</i>	27 825,35	8 766,15	31,50 %	3 978,43	14,30%	12 744,59	45,80%

Zdroj: ČSÚ (2021e)

Vidíme, že z roční spotřeby alkoholu a cigaret Josef odvede téměř polovinu, přesněji 45,8 %, státu a zbytek si rozdělí zemědělci, výrobci, obchodníci a další účastníci dodavatelského řetězce.

Na rozdíl od jiných zemí má Josef to štěstí, že se na něj nevztahují předpisy o životním stylu, pokud jde o konzumaci potravin a nealkoholických nápojů. Existuje prostor pro liberalizaci nebo nižší DPH, jak bylo uvedeno výše, ale ty nedosahují úrovně státních zásahů jako v odvětví alkoholu a cigaret. Pro hlubší srovnání regulace životního stylu napříč evropskými zeměmi viz *Nanny State Index*, který spoluvydává Liberální institut.

Politická doporučení: Přestože je lákavé zvýšit spotřební daně, vláda by se toho měla zdržet, protože spolu s DPH tvoří příliš velký podíl na konečné ceně.

Závěr: Vláda ročně vybere téměř 8800 Kč na spotřebních daních a téměř 4000 Kč na DPH ze spotřeby alkoholu a cigaret průměrného Čecha.

6. Reference

Ahna, J. , & Shin, N. (2013) The use of child care center for infants of dual-working families in Korea. *Children and Youth Services Review* (35)9: 1510-1519.

Běláčková, V. et al. (2022) Regulace trhu s konopím – dopadová studie. *Česká pirátská strana*. (https://regulacekonopi.cz/documents/204/Regulace_trhu_s_konop%C3%ADm_-_dopadov%C3%A1_studie_ebook.pdf).

Celní správa (2022) Daň z vína a meziproductů (dle jednotlivých skupin) *Celní správa*. (https://www.celnisprava.cz/cz/dane/statistiky/Vino_inkaso/2021_vino_vymer_SPD.pdf).

ČSÚ (2021a) Demografická příručka - 2020. *Český statistický úřad*. (<https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2020>).

ČSÚ (2021b) Časové řady za region soudržnosti NUTS 2 Praha. *Český statistický úřad*. (<https://www.czso.cz/csu/xa/casove-rady-za-region-soudrznosti-nuts-2-praha>).

ČSÚ (2021c) Ceny bytů. *Český statistický úřad*. (https://www.czso.cz/csu/czso/ceny_bytu).

ČSÚ (2021d). Stavebnictví, byty. *Český statistický úřad*. (<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=statistiky&katalog=30836>).

ČSÚ (2021e) Graf – Spotřeba alkoholických nápojů na 1 obyvatele v České republice. *Český statistický úřad*. (<https://www.czso.cz/csu/czso/graf-spotreba-alkoholickych-napou-na-1-obyvatele-v-ceske-republice>).

ČSÚ (2022a) Graf - Počet dětí v mateřských školách v České republice. *Český statistický úřad*. (<https://www.czso.cz/csu/czso/graf-pocet-deti-v-materskych-skolach-v-ceske-republice>).

ČSÚ (2022b) Průměrné mzdy - 2. čtvrtletí 2022. *Český statistický úřad*. (<https://www.czso.cz/csu/czso/cr/prumerne-mzdy-2-ctvrtleti-2022>).

ČSÚ (2022c) "Spotřebitelské ceny vybraných druhů zboží a služeb." *Český statistický úřad*. (<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&pvo=CEN10&sp=A&skupId=1793&pvokc=&katalog=31779&z=T>).

ČŠI (2021) Kvalita vzdělávání v České republice. *Česká školní inspekce*. (https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2021/Vyrocní_zprava_Ceske_skolni_inspekce_2020_2021/html5/index.html?pn=21).

EU (2022) Konsolidovaný text: Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty. *EUR-Lex*. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A02006L0112-20220701>).

Eurostat (2022) House price index (2015 = 100) – annual data. *Eurostat*. (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/prc_hpi_a/default/table?lang=en).

Evropská komise (2021). VAT gap in the EU. *Publications Office of the European Union*. (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bd27de7e-5323-11ec-91ac-01aa75ed71a1/language-en/>).

Finanční správa (2021) Údaje z výběru daní. *Finanční správa*. (<https://www.financnisprava.cz/cs/dane/analyzy-a-statistiky/udaje-z-vyberu-dani>).

Fraser Institute (2022) Economic Freedom Ranking 2020. *Economic Freedom*. (<https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/map?geozone=world&page=map&year=2020>).

Hamplová, D. & Šalamounová, P. (2015) Preferovaná délka rodičovské dovolené: Srovnání osmi evropských zemí. *Fórum sociální politiky* (6): 2–8.

IMF (2022) World Economic Outlook Database. *International Monetary Fund*. (<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2022/October/weo-report>).

Kosonen, T. (2015) More and cheaper haircuts after VAT cut? On the efficiency and incidence of service sector consumption taxes. *Journal of Public Economics* (131): 87–100.

Liberální institut (2022) Index byrokracie. (<https://libinst.cz/indexbyrokracie/>).

MFČR (2022) Státní rozpočet 2022 v kostce. *Ministerstvo financí ČR*. (https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2022-06-07_Statni-rozpocet-2022-v-kostce_v02.pdf).

Prázdné domy (2021) Prázdné domy. (<https://prazdnedomy.cz/>).

Rada Evropské unie (2018) Nakládání s odpady a recyklace: Rada přijala nová pravidla. (<https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2018/05/22/waste-management-and-recycling-council-adopts-new-rules/>)

Ritchie, H, & Roser, M. (2019) Urbanization. *Our World in Data*. (<https://ourworldindata.org/urbanization>).

Rod, A., & Pánek, M. (2022) Trh s bydlením v Praze – ekonomická analýza. *Centrum ekonomických a tržních analýz*.

Sakmárová, D. (2022) *Kórejské halušky*. Bratislava: Inspira.

Vlachynský, M & Králová, D. (2022) Metodika. *Index byrokracie*.
(<https://bureaucracyindex.org/methodology-and-data/>).

World Bank (2022) Ease of Doing Business rankings. *The World Bank*.
(<https://archive.doingbusiness.org/en/rankings>).